
VOJENSKÉ DIMENZE NĚMECKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY

Nejen od nasazení německých pěšáků v Somálsku straší část veřejnosti militarizace německé zahraniční politiky. Také parlamentní opozice ve Spolkovém sněmu varovala před nebezpečím takové militarizace. Vláda to odbyla jako nesmysl. Co militaristického má být na tom, když němečtí vojáci připravují v Somálsku pitnou vodu?

Pod nadpisem „Plnění mezinárodních povinností“ se ale v posledních měsících v SRN diskutovalo **téměř výlučně o použití Bundeswehru**. O německé odpovědnosti při realizaci závěrů z Ria nebo o německé úloze na shromáždění skupiny hospodářsky nejsilnějších států - G 7 - se vůbec nedeбатovalo. Tento rozpor je alespoň znakem toho, že pro politicky odpovědné činitele má otázka budoucích úkolů Bundeswehru ústřední význam.

Slovo militarizace, které používá opozice, přitom přímo sugeruje, že vláda doslova dychtí po vojenském osvědčení a chce Bundeswehr pokud možno ještě dnes poslat do všech koutů světa. Volání po armádě je přirozeně také reflexem v myšlení politiků na odstranění četných násilných konfliktů po skončení studené války. Tak politik CDU Hauser, zabývající se obranou, žádá světovou policii OSN, která má **odstrašovat** již jen svou existencí.

Nikoli teprve od války v Perském zálivu se zahraničně-politické rozhovory točí okolo pojmu německého „zapomenutí na moc“. **Zhroutení bipolárního poválečného uspořádání a znovusjednocení opět oživilo představu, že Německo má hrát ve světové politice vedoucí roli.** Uskutečnění této ambice je těsně spjato s tím již nyní se zřící historicky podmíněné německé zdrženlivosti v otázkách zahraniční a vojenské politiky. Na ochotu zúčastnit se s vojáky mezinárodních akcí - ať

už jakéhokoli druhu - se pohlíží jako na chybějící klíč politiky, která má Německu umožnit silně mluvit v koncertu velkých.

Zdá se, že se splní odkaz F. J. Strausse, který kdysi žádal, aby „Německo vystoupilo ze stínu dějin“. V této perspektivě se dosud prováděné německé sebeomezení a zdrženlivost nově interpretuje jako čtyřicetiletá zvláštní německá cesta, která dnes dospěla ke svému konci. „Patříme znovu do rodiny,“ řekl velitel německých jednotek v Somálsku při příjezdu do Mogadiša.

K aktivnímu utváření mezinárodního prostředí je podle konzervativního světového názoru zapotřebí pořádkových sil, které se mohou opřít o převahu ozbrojených sil. Na tom se nic nezměnilo ani po konci konfliktu Východ-Západ. Naopak: „Ve světě existují jen dvě měny: Hospodářská síla a vojenská síla k jejímu prosazení.“

Je zajímavé si přečíst, co řekl generální inspektor Klaus Naumann, autor tohoto výroku a jeden z proroků nynějších změn v zahraniční politice již 27. února 1989 při projevu v Hamburku o vztahu moci a armády: „Je to německé hodnocení úlohy vojenské moci, co tak ohromně ztěžuje naši situaci v Alianci. Státy, které mají z tradice a zdravě vyrostlý vztah k moci, vidí budoucnost vojenské síly v globálním pohledu mnohem střízlivěji, mnohem objektivněji než my. V této srůstající Evropě, která vzniká v na sobě závislém světě, a která vždy, při každé své činnosti musí brát ohled na globální kontext, je třeba moci uplatňovat sílu ve všech fasetách. V důsledku našeho trčení z historické zkušenosti v patosu usmíření a míru máme problémy vypořádat se s legitimním použitím protisíly. Tak jsme my Němci zcela izolováni od západní Aliance. (...) Dokud tento rozpor nepřekonáme a nebudeme se moci hlásit k použití vojenské síly, budeme ve srůstající Evropě hrát podřadnou úlohu, ztratíme schopnost politickou a schopnost jednat.“ To bylo před válkou v Perském zálivu. Příznak toho, že jde o víc než o překonání traumatu z války s Irákem u několika německých vojáků, kteří se tehdy cítili označení za ulejšky.

Směrnice pro obrannou politiku z listopadu 1992 razily pojem, který přesně určuje rámec budoucí úlohy Německa v zahraniční a vojenské politice: **Německo musí v budoucnu jednat „jako kontinentální střední mocnost s globálními zájmy“.**

Schopnost vedení války a vojenských intervencí přitom slouží jako ústřední průkaz statutu: Jen tak může „nové Německo“ zaujmout na mezinárodním poli místo, odpovídající jeho hospodářské síle. Aby propůjčilo svým globálním zájmům váhu, musí se Německo orientovat na rámec zahraniční politiky velmocí. V této souvislosti je jasné, že vláda a konzervativní tisk dali přímou spojnici mezi akcí Bundeswehru v Somálsku a usilované místo Německa v Radě bezpečnosti.

Při nástupní návštěvě ve Washingtonu v únoru 1993 hovořil ministr obrany Rühe o tom, že Spolková republika chce v budoucnu „hrát v NATO klíčovou úlohu“. Předpokladem toho podle ministra je, že Německo bude plnit své „mezinárodní závazky. Proto se *Bundeswehr musí osvobodit ze svého ústavněpolitického svázání*, aby byly možné vojenské akce mimo oblast NATO“.

Volker Rühe při svém nástupu položil velký důraz na vnitropolitickou dimenzi nové ambiciózní zahraniční politiky. Jde o to postupně překonat německou „kulturu zdrženlivosti“. Sem se zařazuje celá debata vlády o úkolech Bundeswehru a postupné rozšiřování činnosti Bundeswehru. Ty konflikty, v nichž přichází do hry

armáda, byly vládou instrumentalizovány, aby došlo krok za krokem k přiblížení se k cíli německé „normality“.

Hamburský vojenský analytik Reinhard Mutz přesně shrnuje: „V zásadě válekschopné, to znamená z okovů právního a politického omezení použití svých ozbrojených sil výlučně k obraně, osvobozené Německo je cíl... **Nikdo nechce poslat vojáky do války pro národní dobytčácké a potlačovatelské cíle. Ale neměli bychom v současné situaci stát mimo.**“

Podle zprávy Naumanna/Stoltenberga k novému zaměření Bundeswehru z ledna 1992 *je zachování svobodného světového obchodu a přístupu ke strategickým surovinám definováno jako základní německý bezpečnostní zájem.*

Z uvedeného tedy plyne, že:

a) Více nebo méně otevřeně se přemýšlí o vojenském zajištění stávajícího rozdělení zdrojů ve světě. Vojenský nástroj by byl pak rychle po ruce, kdyby došlo ke krizovému narušení statutu quo. Hrozí upuštění od civilního řešení konfliktů.

b) To platí tím více, čím více takové definice zájmů legitimují silné a vysoce účinné ozbrojené síly. Vojáci a zbrojní průmysl tedy zůstávají silnou lobby, a budou tlačit na to, aby drahé „nástroje bezpečnosti“ také byly popřípadě použity.

c) S re-legitimací armády jsou současně vázány značné finanční prostředky, kterých by bylo naléhavě třeba na mírové vyrovnání zájmu. Stávající, na armádu fixovaná zahraniční politika proto jen zosiluje potenciály konfliktů, místo aby je zmírňovala.

V následujícím mají být zkoumány hranice zde popsaného vývoje a blíže osvětleny ny vojenské důsledky.

Nové stanovení německých bezpečnostních zájmů

V důsledku společenských změn ve střední a východní Evropě a rozpuštění obávané nepřátelské Varšavské smlouvy stála Spolková republika - stejně jako celá západní vojenská aliance - před úkolem nově definovat své bezpečnostně politické cíle. Šlo konečně o společenskou legitimaci udržování stále ještě rozsáhlého vojenského aparátu. Musela být zodpovězena otázka, kdo tedy ohrožuje německý blahobyt. Spolkové vládě trvalo dlouho, než vyjmenovala bezpečnostní zájmy Spolkové republiky a odpovídající hrozby.

Teprve od listopadu 1992 závazné obranné politické směrnice Bundeswehru spojují úředně a neúředně pronesené názory. Z části v těsné návaznosti na dokumenty NATO se němečtí obranní stratégové pokoušejí zodpovědět otázku čím a do jaké míry je německá bezpečnost konkrétně ohrožena. Zájemcům nabízená odpověď může zprvu překvapit, neboť zní: „Pro Německo je existenční ohrožení studené války nezvratně překonáno“. A na jiném místě: „Zásadně zlepšená bezpečnostně politická situace ve střední Evropě zvláštním způsobem ozřejmuje kvalitu proměny, ke které v Evropě došlo. Nezvratně základní proměny propůjčují procesu trvalou základnu: Sjednocení Německa a rozpuštění proti sobě stojících vojenských paktů.“

Tímto popisem bezpečnostně politické situace Německa je podle názoru pracovníků spolkového ministerstva obrany (SMO) postižena jen malá část celkové situace. **Nová devíza zní** - tak jak to politikové praktikovali již po léta, i když zcela

jinak - **myslet a jednat globálně** (přitom ale nesmí být zanedbáván evropský prostor).

Tím je SMO také v souladu s odpovídajícími závěry NATO, které ve svých bezpečnostně politických prohlášeních poukazuje, že na bezpečnost Aliance je třeba pohlížet v globálních souvislostech. Nehovoří se o aktuálních nebo konkrétních hrozbách, ale o *mnohotvárných rizikách*, která se podle svého účinku dělí na bezprostřední a potenciální.

Mezi *bezprostřední rizika* se přirozeně pod vlivem války v bývalé Jugoslávii a některých následnických státech bývalého Sovětského svazu počítá bezpečnostně politická situace ve východní, východní střední a jižní Evropě. Neboť podle názoru plánovačů obrany na SMO se nesmí přehlédnout, že vývoj ve státech rozpuštěné Varšavské smlouvy přes mnohé povzbudivé začátky ještě v sobě skrývá nejistoty, což zvláštním způsobem platí o některých následnických státech Sovětského svazu - zde především pro Rusko a Ukrajinu - a co má vzhledem k jejich vojenské síle odpovídající význam.

K možným ohniskům krizí, které podle západních spojenců v sobě skrývají bezprostřední rizika, patří *nejen státy v prostoru východní Evropy a bývalého SSSR, ale i ty na tzv. jižní periferii Evropy*. V této souvislosti se opětovně poukazuje na údajně nový rozměr bezpečnostně politického prostředí států NATO. Zde zřejmě mají vojenští plánovači na zřeteli politický vývoj v těchto zemích, i nebezpečí z šíření zbraní hromadného ničení, přerušení dodávek životně důležitých zdrojů a teroristických a sabotážních akcí.

Pohled NATO a Spolkové republiky se ze středoevropského prostoru obrátil do zeměpisných oblastí mimo vlastní území Aliance. Byl-li v době konfrontace Východ - Západ potenciál ohrožení ještě popsán velice konkrétně, nyní nastupuje katalog nejasných hrozeb, jimž se připisuje obranně politická závažnost. Na tomto pozadí **získává také akční pole mimo Evropu** - v neposlední řadě vlivem zkušeností z války v Perském zálivu proti Iráku - **z pohledu států Aliance včetně Spolkové republiky stále na významu**.

Ke stanoveným bezprostředním rizikům patří z německého hlediska dále jeden okruh problémů, který se nenalézal v této formě v žádném oficiálním dokumentu NATO - ani nebyl tématem v dokumentech ZEU, a ve svém důsledku znamená zcela nový rozměr bezpečnostní politiky: „Poslední oblast bezprostředních rizik tvoří útoky na bezpečnost a nedotknutelnost německých státních příslušníků nebo příslušníků spojeneckých států v zahraničí. Zde může být potřebné spektrum opatření, která by přednostně měla být realizována v mezinárodním rámci.“

Těsné spojení zahraniční a vojenské politiky

Důsledky takového politického určení jsou ale dalekosáhlé, protože tím se otevírají další možnosti nasazení německé armády v zahraničí. Připomeňme si, že na počátku 80. let Reaganova administrativa ospravedlňovala intervenci na Grenadě nutností ochrany tam žijících amerických občanek a občanů - s „nahodilým“ vedlejším efektem, že mohla být zbavena moci úřadující a neoblíbená (socialistická) vláda.

Definice tzv. potenciálních rizik spojuje oblasti úkolů zahraniční a obranné, popř. vojenské politiky. Tak SMO s odvoláním na vzájemnou závislost států definuje: „Každá forma mezinárodní destabilizace ovlivňuje sociální a hospodářský pokrok, narušuje možnosti vývoje, uvádí do chodu migrační pohyby, ničí zdroje, podporuje procesy radikalizace a připravenost k násilí. Dojde-li k takovému chybnému vývoji, působí vlivy i na vysoce rozvinuté společnosti. Při celkové negativním průběhu vývoje může tato souvislost nabýt i vojenský rozměr.“

Tím původně pozitivní „rozšířený pojem bezpečnosti“ získává silně negativní tendenci, protože *k vojensko politicky relevantním prvkům se počítá i vývoj, patřící vlastně akčnímu poli zahraniční a zahraničně hospodářské politiky*. Platilo-li použití ozbrojených sil dosud jako ultima ratio, musí se na základě popsaného rozboru rizik dojít k závěru, že práh byl postaven velice nízký. Zvláště zřetelné je to v již citovaném dokumentu NATO z roku 1991, kde se uvádí, že jde o to „zabránit každému pokusu o donucení nebo zastrašení a zajistit, aby vojenský útok nesměl být ani v **nejmenším** možnosti, slibující úspěch“. Tím je také dán cíl konkrétního vojenského plánování. Aby se zaručeně zabránilo „každému pokusu“ o nátlak a zastrašování a byla záruka, že vojenský útok - k němuž se již počítají i akty terorismu a sabotáže - neměl ani v nejmenším vyhlídku na úspěch, musí být vybudovány odpovídající potenciály ozbrojených sil a vybaveny výzbrojí, aby se mohly co nejlépe vypořádat s pociťovanými riziky směrem z jižní Evropy i mimo ni.

Rozšířeno, popř. změněno bylo také spektrum německých bezpečnostních zájmů. Je nakonec pro charakterizaci rizik určující a jeho stanovení také obsahuje důsledky pozorovaných bezpečnostně politických úloh. Také v této oblasti vykonali zástupci armády obsáhlou práci předem. Již zmíněný doklad Naumannův předurčil rámec, v němž mají být formulovány německé bezpečnostní zájmy. Jestliže se partneři v NATO v roce 1991 zcela všeobecně dohodli na tom, že k základním zájmům Aliance patří zaručení svobody a bezpečnosti, pak plánovači SMO byli již velice konkrétní, protože bylo konstatováno: „Při položení širokého pojmu bezpečnosti mohou být bezpečnostní zájmy pro potřebu vojensko politického hodnocení situace definovány následovně:

- Prevence, potlačování a ukončení konfliktů všeho druhu, které mohou ovlivnit nedotknutelnost a stabilitu Německa.
- Podpora a zajištění celosvětové politické, hospodářské, vojenské a ekologické stability.
- Zachování svobodného světového obchodu a přístupu ke strategickým surovinám.“

Pod novým spolkovým ministrem obrany to bylo v o osm měsíců později vydané směrnicí pro obrannou politiku formulováno opatrněji. Šlo o uhlazení třecích míst. Chtít potlačovat a ukončovat krize a konflikty všeho druhu bylo trochu moc, od tohoto dodatku bylo upuštěno. Obsáhlý cíl „podpory a zajištění celosvětové politické, hospodářské, vojenské a ekologické stability“ byl také formulován poněkud skromněji. Nová verze rovněž umožňuje široký akční rádius. Nakonec byl k zájmu na zachování svobodného světového obchodu a přístupu ke strategickým suro-

vinám připojen dodatek „v rámci spravedlivého uspořádání světového hospodářství“.

Politikové vládní koalice, zabývající se zahraniční a obrannou politikou, usilují o co možná nejrychlejší překonání jimi nově objevené zvláštní úlohy Německa v západní alianci. Německo má mít podle nich možnost jednat tak volně a nesvázaně jako ostatní partnerské státy. Tento politický cíl nachází svůj výraz také ve směrnicích pro obrannou politiku.

Tak vedle ujišťování, že německé spojenecké závazky jsou podstatným vztažným bodem vojensko politického hodnocení, **poprvé se v úředním dokumentu určuje, že bezpečnostní zájmy Německa se mohou lišit od zájmů spojenců.** „Přes zásadní shodu se nebudou bezpečnostní zájmy Německa v každém jednotlivé případě krýt se zájmy spojenců. Národní zájmy jsou proto také výchozím bodem bezpečnostní politiky suverénního státu.“

Tento výrok je významný, protože v souvislosti s požadavkem na nasazení Bundeswehru v rámci mírových opatření se obecně poukazuje na to, že Německo se v rámci svých „mezinárodních závazků“ nesmí se svou politikou singularizovat. Spolu s „kamarády z Francie a Norska“ musí Německo v případě potřeby mít u nohy pušku.

Nová orientace Bundeswehru, jeho přestavba, se zařazuje do nového určení úlohy vojenských aliancí NATO a ZEU po skončení konfliktu Východ - Západ. Zde se v posledních třech letech nastavily nebo byly uvedeny do pohybu vojensko strategické a zbrojně politické výhybky.

-RED-

(Podle Blätter für deutsche und internationale Politik 10/1993)